

મદનયુદ્ધ

— પંડિત અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ

જૈનોએ સાંસ્કૃતિક ભાવનામાં દરેક વિષયમાં ઈતરો સાથે સરસાઈ કરવાનો પ્રયત્ન સેવેલો, એટલું જ નહિ પણ, કેટલાક વિષયો તો તેમની બુદ્ધિની મૌલિક ઊપજ છે; એ તેમના વિવિધ અને વિશાળ સાહિત્ય, શિક્ષણસ્થાપત્ય અને ચિત્રકળાના નમૂનાઓથી જાણી શકાય છે. તે જ રીતે સામાજિક કે રાષ્ટ્રીય વાતાવરણમાં ધાર્મિક પ્રતિનિધિત્વ અને લાગવગ રાખ્યાનો પ્રયત્ન પણ ઇતિહાસનાં મૂક સાધનોમાં જ્યારથી વૈજ્ઞાનિક યુગે વાણીસંચાર કરાવ્યો, ત્યારથી થયેલો અવલોકી શકાય છે. આમ હોવા છતાં મધ્યકાળમાં ઔદ્યોના વિશ્વવિદ્યાલય જેવું જૈનોનું એકે વિદ્યાલય હોવાનું કયાંયથી જાણી શકાતું નથી. ઊલટું, જૈન સાધુઓને ઔદ્યદર્શનનું જ્ઞાન મેળવવા એ વિદ્યાપીઠોનો આશ્રય લેવો પડતો હતો. એનું કારણ એ જ છે કે, વિચારશીલ જૈન શ્રમણોએ સમય જતાં જાણ્યેઅજાણ્યે તેમાં આચાર્યશૈથિલ્ય પેસી જાય, એ લયથી તે પ્રવૃત્તિ તરફ દુર્લક્ષ કર્યું હોય તેમ લાગે છે. છતાં પુર, નગર કે ગામડે અંથલંડારો સ્થાપવાની પ્રવૃત્તિ ઔદ્યોની એ પ્રવૃત્તિની સરસાઈમાં મૂકી શકાય, એમ મને લાગે છે. ગમે તે હો, પણ ઔદ્યોની એ પ્રવૃત્તિ રાજ્યાશ્રિત હોવાથી નામશેષ બની, ત્યારે વણિકબુદ્ધિ અગમદ્રષ્ટિ જૈન શ્રમણોએ જ્યાં ત્યાં અંથલંડારો સ્થાપવાની પ્રવૃત્તિ લોકાશ્રિત-સંઘાશ્રિત કરી દીર્ઘજીવી બનાવેલી જોઈ શકાય છે.

એ જૈન અંથલંડારોના ઉદ્દરમાંનાં વિપુલ અને વિવિધવર્ણી સાહિત્યરત્નો જેમ જેમ હસ્તગત થતાં જાય છે, તેમ તેમ કોઈ પણ વિષયના અંથોના પરિમાણની મર્યાદા આંકવી મુશ્કેલ બનતી જાય છે. આજ સુધી ભાષાસાહિત્યમાં 'વસન્ત વિલાસ' એક અદ્વિતીય કૃતિ ગણાતી. વસ્તુ સંકલનામાં લલ્લે તે ચડિયાતી હોય, પણ એ કાવ્ય એના વિષયની છેલ્લી કૃતિ નથી જ, એ શ્રી. સારાભાઈ નવાબને મળી આવેલી 'વંચ સહેલી વાર્તા', મારી પાસેની શ્રી દામોદર નામના જૈન કવિની 'સસમોહજૂંગાર' નામની કૃતિ અને પ્રસ્તુત 'મદનયુદ્ધ' નામનાં નાનકડાં કાવ્યોથી જાણી શકાય છે.

આ કાવ્યમાં મદન અને રતિનો સંવાદ છે. પ્રસ્તુત કાવ્યના હસ્તલિખિત ગુટકામાં આ કાવ્યના મથાળે મદનસવાદ એવું નામ આપ્યું છે. પણ આ કાવ્યની લેની કડીમાં

૧. 'પ્રમાવકચરિત્ર'માંના હરિમદ્સુરિચરિત્રમાં હંસ અને પરમહંસના ઉલ્લેખો. શ્લોક ૬૦ પછી.

મદનચુદ્ધ સ્પષ્ટ રીતે ઉલ્લેખ્યું છે. બંને નામો સાપેક્ષ રીતે કાવ્યાર્થને ઉપયુક્ત છે, છતાં કાવ્યમાં ઉલ્લેખાયેલું જ નામ રાખવાનું મેં પસંદ કર્યું છે.

આ કાવ્ય જૈન મુનિવર શ્રી હેમકવિએ સં. ૧૭૭૬ ના ભાદરવા સુદ ૫ ના રોજ ખુરહાનપુરમાં રાજસ્થાની ભાષામાં રચ્યું. જૈન કવિ દામોદરનું ઉપયુક્ત 'સમોહ-જૂંગાર' પણ ખુરહાનપુરમાં જ રચાયનાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો તે તે કાવ્યોમાં છે. આથી ખુરહાનપુરની તે સમયની સામાજિક અને ધાર્મિક સ્થિતિનું અનુમાન સહેજે કરી શકાય તેમ છે. કવિ વિધિપક્ષ (અંચલ) ગરબીય પ્રાસદ્ધ આચાર્ય શ્રી કલ્યાણસાગરસૂરિના શિષ્ય હતા. વિ. સં. ૧૬૭૧ માં આશ્રાનિવાસી કુરપાલ અને સોનપાલ નામના બે ભાઈઓએ આશ્રામાં શ્રી શ્રેયાંસનાથ પ્રભુનું મંદિર બંધાવ્યું, તેની પ્રાંતળા આ જ કલ્યાણસાગરસૂરિએ કરાવી હતી.^૨ તેમના કેટલાક અંથની પ્રતિલિપિઓ કરાવ્યાના ઉલ્લેખો તે તે અંથની પ્રાંતયુગ્મિકાઓમાં આપેલા છે.^૩ તેઓ શ્રી ધર્મભૂતિસૂરિના શિષ્ય હતા, એવો ઉલ્લેખ તે પ્રશસ્તિ અને આ કાવ્યના પ્રાંતભાગના કળશમાં છે. આ કવિની બીજી કૃતિઓ જાણમાં આવી નથી. સંભવ છે કે, મેઘવાદેશાધિપતિપ્રશસ્તિવર્ણન' નામની કૃતિના કર્તા આ હેમ કવિથી જુદા નહિ હોય.^૪

આ કાવ્યમાં જૈનાચાર્ય શ્રી કલ્યાણસાગરસૂરિને મહાવ્રતોથી ચલાયમાન કરવા જતા કામદેવને રોકવા માટે રતિ અનેક રીતે વાંતવે છે, પણ પત્નીનું કથન ન માનતાં કામદેવ રતિ સાથે પોતાની શસ્ત્રાદિક સામગ્રીપૂર્વક એ સંયમશીલ આચાર્યને વ્રતભંગ કરવા પ્રયાણ કરે છે. પણ કામદેવ એ વિજયી તપસ્વીનાં સાત્ત્વિક ગુણપ્રભા આગળ હતવીય બની પરાજિત થાય છે. આ વસ્તુ સંકલના કુનારસંભવ મહાકાવ્યના પ્રાથમિક વર્ણનની પ્રતિચ્છાયા જેવી છે. તેમાં પણ શંભુને વ્રતભંગ કરવા કામદેવ પોતાની બધી તૈયારી સાથે જાય છે અને શંભુ તેને ભસ્મસાત કરે છે, પણ કવિ તેનો અંત શંભુ-પાર્વતીનું મિલન કરાવી મંગળસ્નેહની જ્યોતિ પ્રકટાવીને આપે છે. જ્યારે આ કાવ્યનો અંત એક દૃઢમતી સંયમશીલ શ્રમણ આગળ કામદેવનું કાંઈ જ ચાલતું નથી અને હતવીય બને છે - એ દ્વારા કરે છે. શંભુ પોતાની તમોગુણી શક્તિનો ઉપયોગ કરે છે, જ્યારે આચાર્ય સંયમહુર્ગસમા સાત્ત્વિક ગુણો દ્વારા જ મોહરાજને અટકાવે છે. એક વેરનો બદલો લે છે, જ્યારે બીજા ઇન્દ્રિયાવજયી બની સામાને લજ્જાશીલ બનાવે છે. અહીં

૨. 'જૈન સાહિત્યસંશોધક' ખંડ ૨, અંક ૧, પૃ. ૨૫.

૩. 'પ્રશસ્તિસંગ્રહ' પૃ. ૧૭૩, ૧૮૭, ૧૮૮, ૧૯૫, ૨૦૯, ૨૬૬.

૪. 'બુદ્ધિપ્રકાશ' વર્ષ ૮૯, અંક ૨ માં માર્ચે એ નામનો લેખ.

જ અહિંસાની પરમોચ્ચલાવના મૂર્ત રૂપ લે છે. આ વસ્તુ જ જૈન ઉપદેશની કે ચરિતકથાની લાક્ષણિક વસ્તુ છે. સામાન્ય રીતે આવાં વર્ણનો જૈન કથા સાહિત્યમાં ભર્યાં પડ્યાં છે. અહીં કામદેવ અને રતિનું સૂચન છે, બ્યારે અન્યત્ર દેવો પોતાના દિવ્ય રૂપોથી ઉપસર્ગો કરી નિષ્ક્રમ અને, ત્યારે તેમના ગુણપૂજક બની જાય છે. એ જ રીતે અહીં પણ ભોગ-વિલાસનાં અનેક સાધનો ઉપસ્થિત હોવા છતાં શીલધની સંયમી પોતાની દશામાં મસ્ત રહે છે.

આ કાવ્ય એક રીતે ભક્તિપ્રધાન સ્તોત્ર જ છે. પ્રતિભા-કવિત્વ પણ ઊંચા પ્રકારનું નથી જ. છંદ-અલોખન શિથિલ છે; છતાં ભાષાસાહિત્યમાં કવિએ મદનના સ્વરૂપ કરતાં રતિનું શાસ્ત્રીય પદ્ધતિનું સ્ત્રીસુલભ રૂપાલોખન કર્યું છે, તે સંસ્કૃત કાવ્યોથી ઊતરતું નથી.

મદનયુદ્ધ

(દોહરા)

અલખ અમૂરત અપર પર, આદિનાથ અરિહંત,
હે મ સુકવી વંદિતચરણુ, બુધ દાતા સુમરંત. ૧

(અપન)

પ્રથમ સુમર જગર્થસ દીસ વીસ્વે વરદાર્થ,
તપન^૧ સુજસ જિહ ગનો ભગત અરવિંદ મુકલાર્થ,
મોર ફિટત સંસાર સાર તિહ નામ ગનીજે,
ધાવત પાવત ઋદ્ધ સીદ્ધ નવનીદ્ધ ભણીજે,
શ્રી આદિનાથ અનંદ ગુરુ ભને હે મ સુમરત ભવ^૨ અધહરણુ,
જિનનાર્થક લાર્થક સકલ જગ સૌરત્ય રત્ય પ્રભુ તુય સરણુ. ૨

કલ કપોલ ગજમુખહીં પર, ગુંજત ભમર અનંત,
રાજિત અંદ લિલાટ પર, ગવરિનંદ^૩ એક દંત. ૩

સ્વસ્તિશ્રી સુભગ દરિ વદન જેહ દુરિત^૪ એક રદ,
ગુંજત ભમર કપોલ લોલ અમોલ વસન નદ,
કરુણા દંત મહંત સુમરંત જસ જસ,
નાદ વાદ વિદ્યાત છંદ રસ રસિક સરસ રસ,
ત્રય નેન^૫ હે મ પરસત સુમત કુમતિહરણુ આનંદકરણુ,
નરપતિ સુરપતિ અસુરપતિ સો ગણપતિ પતી રત્ય હો સરણુ. ૪

૧. સૂર્ય. ૨. ભવરૂપ પાપને હરનાર. ૩. ગણપતિ. ૪. પાપ. ૫. શંભુ.

(દોહરા)

સેત વસન સોહિત સદા, રાજિત વાહન સેત;	
ચંદ સેત લિલાટ પર, સેત હાસ સંત હેત.	૫
સેત માલ ઉર સોભતી, ઝેઠી ધ્યાન જુ સેત;	
નેપુર સેત ધમકસુ, હે મ સુકવી વર દેત.	૬
સેત ખીરોઠક પેહરને, સેત ફૂલકી માલ;	
સેત અંગ સોભિત સકલ, ખાહન સેત મરાલ. ^૬	૭
સોઈસારદ સમરુ સદા, ધરનન શ્રી ગચ્છરાજ;	
ખાની દોઉ ધરનીજે, સમરે હોઈ સુભ કાજ.	૮
સતરહમે છીડોત્તરે (૧૭૭૬) પૂર ખૂરાન મેં તેહ;	
ભાદો સુદિ પંચમી દીને, કીચો મદનસુદ્ધ એહ.	૯
મદન મહાભડ ^૭ જિત જેણે, દૂર કીઓ વિષવાદ;	
ખાદ કખહી ભાષેં નહી, ધરેં ધ્યાન જિન આદિ.	૧૦
વિધિપક્ષ ગચ્છ સિર મુગટ મણી, શ્રી કલ્યાણસાગર સૂર;	
મયન ^૮ કોંન વિધ વિધ જેર ^૯ કીચ, કહૂં તાસ જસ પૂર.	૧૧

(અથ કામવરનન વિજે છંદ)

ભૂપન ફૂલનકે ધર અંગ સિંધાસન ફૂલનકી અતિ સોહેં;	
છત્ર વિરાજિત ફૂલનકો સિર, આયુદ્ધ ફૂલનકો કર કોહેં;	
ખાહુ લતા રતી કંક સમર્પિત દેખો સુરાસુરકો મન મોહેં;	
દૂત મરુત ^{૧૦} કહ્યો તખ આંન ^{૧૧} ન માનત સૂર કલ્યાન જૂ તોહેં.	૧૨

(દોહરા)

મીન ^{૧૨} કેત શ્રવનનિ પરિ ભનક જુ એંસી આંન;	
ને મકરી ^{૧૩} તોં યહ કરેં માનેં ન તોરી આંણ.	૧૩
તખ કોપન ઘડહડ લયો મેં જેર કીચો ત્રૈલોક;	
તપસી ચૂકે સંભૂસે સોઉ મેરી ચોક.	૧૪
અચર ફટક ઠાઠ લયો સુન રતિ કહૂ એક તોહેં;	
સાજ સકલ આભરન ચલો સૂર ^{૧૪} ન માંનત મોહેં;	૧૫
રતી કહેં સુન પ્રીતમ ચતુર સંગ લે ચલો ન મોહેં;	
માર સંભૂ બચાઈયો અજ દ્વં લજ ^{૧૫} નાહ તોહેં.	૧૬

૬. હંસ. ૭. મહાસુભટ. ૮. મદન. ૯. પરાજિત. ૧૦. પવન. ૧૧. આસા. ૧૨. માછલી. ૧૩. મધરી.
૧૪. સુરિવર. ૧૫. લ.જ.

શ્રી આર્ય કલ્યાણ ગૌતમ સ્મૃતિ ગ્રંથ

કામવાક્યં [કચિત]

મેરે રિપુ^{૧૭} સંભુ સો દેવ દેવન પતી, મિત્ર જહમત સસી^{૧૮} અંગકરણું;
 જનઉ મરાઉ^{૧૯} રતિરાજ મેરો સહી, સુલટ બહુ રંગ જગપુહ પવરણું. ૧૭
 સેન^{૧૯} અવલનકો^{૨૦}લેકે જગમે^{૨૧} ફિરું, ચાપ^{૨૧}કર કુસુમ સર કુસુમધરણું;
 મેં હૂં ત્રૈલોક જન દેહગિન વસ કર્યો, હે મ કવિ જગત મોહ ચર્ણુ^{૨૨}સરણું. ૧૮

રતિવાક્યં [કચિત]

માન ન કર પ્રીતમ નિપૂણ ગાન હીં સિદ્ધ મ લેશ;
 જોહોત માન થેં જગતમે^{૨૩} રાવણુકી ગત દેષ. ૧૯
 કહા સીખાવત મોહિ કું રે રતિ ત્રીયાસુ જનન;
 જે મેં ડંડે જગતમે^{૨૪} તાકો સૂન હી વધાન. ૨૦

(સવૈયા)

નંદષેણુ સો મૂનીત ચૂકાયો એક છિનકમે^{૨૫}, આદ્રહીં કુમારકું કરી વિપતિકે તીમેં;
 અરનક ભુલ પર્યો ત્રિયાહુકે વિસવાસ, વીકલચીરી વિકલ ભઈ મત જે તીમેં. ૨૧
 ઐંદ્ર પર્યો ગૌતમકી ધરની કે ફાંસ જેસેં, મહાસેતા દેષ રિપ મર ગયો રે તીમેં;
 કુબળકે સંગ ગિરધર જુંડો^{૨૨} રત હેં, આર કાહા નામ કહૂં કરી કથાકે તીમેં. ૨૨

રતિવાક્યં (દોહરા)

સુણુ પ્રીતમ જે તેં કહી સો મેં માની સત;
 ધૂલભદ્રને^{૨૬} ખંડ કીયો તબહી ગયો બલ કિત. ૨૩

છંદ (ભુજંગપ્રયાત)

પ્રભૂં માનીઈ મતિ સુનો એક મેરેં, કહૂં નેક સુદ સુદસુ ચિત્ત હેરેં;
 કહો સિંધ આગેં મૃગી કેસેં ભુતેં, કહો જૂધ કેસેં વને હાથ રીતેં. ૨૪
 કહુ સૂરકી^{૨૩} ભેતિ દીપક ન કીજેં, કહુ મત્ત ગજરાજસુ કણુ છીજેં;
 જિહાં ધૂન હી નીશાંન કીત બલ ગાજેં, તિહાં ઉમરુકે શખ્દ કેતે ગિરાજેં. ૨૫
 લગે ચોટ પંખ રાજકી^{૨૪} પૌન^{૨૫} જેતી, તજે ભૂમિકા ઉરગકી^{૨૬} ભતિ જેતી;
 સજે મોર વર્ષા સમેં ખાની ગાજેં, તજ સાખ ચંદનકા વ્યાલ^{૨૭} ભાજેં. ૨૬

૧૬. નામ. ૧૭. શત્રુ. ૧૮. ચંદ્ર. ૧૯. સૈન્ય. ૨૦. સ્ત્રીઓતું. ૨૧. આણુ. ૨૨. સાથે. ૨૩. સર્પ. ૨૪. ગરુડ. ૨૫. પવન. ૨૬. સર્પ. ૨૭. સર્પ.

શ્રી આર્ય કવ્યાણ ગૌતમ સ્મૃતિ ગ્રંથ

जहां पाठसे^{२८} पातिक जग उडके, तिहां तुजसें मूढ रहें जु'गडके;
 अरी सीअ तुहसुं कहुं कंत ग्यानी, लडो जे सदा युध परपंच मानी. २७
 सजे सूर कट्यांनकी सेन जेरा, लगे तास नडीं आंन^{२९} मनमथ तोरा;
 तजे मान ते पाठ^{३०} लागे सयाने ^{३१} सदा लोग ह्यो मोहिसुं सुअ माने. २८

कामवाक्यं (अडिख छंद)

सुंदरी मान वचन कहुं जेक में तोही,
 स्वर्ग मृत्यु पाताल धरा सणमें मोही,
 हुं काहुं न करुं प्रणाम कुसमसर कर धरें;
 आन सकल नर त्रीया मोहें पाधिन^{३२} परें. २९

रतिवाक्यं (दोहरा)

जेर^{३३}जेर कडीधं कडा जे नडीं मानत जेनं;
 यलो पिय संग हुं यलुं मोहि सदा सुअ हेन. ३०
 नव सत भूषन साजकें यली यपल जेह रीत;
 नअ सिअ लगी अरनन करुं धरी लयसुं प्रीत. ३१
 कंत वचन मानी त्रिया पडेलें मज्जन^{३४} कीन;
 जअ अंगुछा कर लीयो हेषे जगत अधीन. ३२
 अलक^{३५} नीचोरत^{३६} कर अहुं टपटप योतत आर;
 अमी^{३७} पीवत मुअयंद ते, अरें नाग निरधार. ३३

[छंदराज]

धरंति पाओ जुगलं सोडंति देह विमलं;
 सरुप नअ सोडीधं न जीपमा जु'टो^{३८} डोधं. ३४
 कौल^{३९} पत्रपे लसंत ओस भूंदसे लसंत;
 वीछीआ विराजे ज्यो मधूप^{४०} पीत जेठे त्यों. ३५
 नव करंग हेभीधं राजव^{४१} पत्र लेभीधं;
 डीधो जुं राग पीअके रह्यो हे लाग डीयके. ३६

२८. पहाड. २९. आलु. ३०. पगे. ३१. शाला. ३२. पगे. ३३. वारंवार. ३४. स्तान.
 ३५. अंगोडो. ३६. नीचोवतां. ३७. अमृत. ३८. जेटो. ३९. कमल. ४०. अमर. ४१. कमल.

કેનક જોહરી જસી૪૨ કરંતિ કામકુલ સી;
 જરા^{૪૩} વ જરે ભૂપનં હરંતિ માર દૂપનં. ૩૭
 સખી જુ પીય સેં નકી હરંતિ જીત બેન કી;
 રાખંતિ ભૌન મેંનકી સકલ્લ સુષ દે નકી. ૩૮

[દોહરા]

જંઘ સોલ વરનન કરું સુનો ચીત્ત દે મીરાં;
 હે મ સુકવિ સોલા સુની તેંસી કહી કવીત્ત. ૩૯

[જંઘ ભુજંગપ્રયાત]

કિધેં રંલકી ૫ ખંલ ૬ વિપરીત કીજેં, કિધું નાગકી સુંઠ સોલા જું લીજેં;
 કિધું લાહકી ગીદં પાદી બિરાજેં, કિધેં નિતંબકી સોલ અધકી જું જાજેં. ૪૦
 ખરી છીન કટી દેષ જમ સોહીં લાગે, છતીહેં કિધું નાહિ તનમેં ન જાગેં;
 કિધું કુંલ મંગલીકકે કામ થાપે, કીચો ગેહ નિઅ નેહકો આય આપે. ૪૧
 કિધું સ્યામ રોમાવલી સોહેં ઇસી, જરી કુંલસું શુંખલા લોહ તેંસી;
 કિધું અગરવા તીનકો ધૂમ લેષો, કરેં કામ ભૂપત્ત આગેં વિસેજો. ૪૨
 કિધેં બાંહ દોહ કોંલકી નાલ કીની, લઈ પોયની^{૪૭} દેષ સો છીંદ્ર ઝીની;
 કિધેં જડિતમણી સ્યાંમ અંગૂકી જાનો, મધુપ^{૪૮} સોહિઈં કવલ ૯ પરલીન માનો. ૪૩
 કિધેં હાથકે પલ પર મેંદી દીજે, કિધેં કવલ પર ખીર^{૫૦} બોટી ધરીજે;
 કિધેં પોહચીઆ બાંધેં ગજરાજ સોહેં, કિધેં સાખ^{૫૧} ચંદનકી વ્યાલ મોહેં. ૪૪
 કિધું રેખતા શ્રીવ બાધા ધરંતી, કિધું સોલતે દચ્છ કંબૂ કરંતી;
 કિધેં પિય મન કમ બચ બસ્ય કીને, રેખા તાહકી તીન કિરતાર દીને. ૪૫
 સોહેં ચિબૂકકો^{૫૨} બિંદુ સોમલ સોલાગી, માનુ છીટ સિંગાર રસકી જુ લાગી;
 કિધું રાહકો દંત ચૂબો ચંદમાંહિ, કિધેં બાલ હી મધુપકોં લે ઉછાંહિ. ૪૬
 કિધેં બિંબસે અધર પલલવ રાજેં, રહેં મલીન દૂવેં રંગ પરવાલ તાજેં;
 કિધું સીપસુ તરંગ ગુબકો લીનો, લઈ અરુણતા ચોઠ દિગ સ્યામ ભીનો. ૪૭
 ચમક દસનકી^{૫૩} દામની સેતી દીપેં, કિધેં દોહરી લર જુ મોતીકી જીપેં;
 કરી કીરકી^{૫૪} ચંચ સોનાસી કાયેં, લગેં ફૂલ તિલ સોલ સોલા બની ત્યેં. ૪૮

૪૨. જેવી. ૪૩. જરકસી. ૪૪. ભુકુટિ. ૪૫. કેળ. ૪૬. કચલંદડ. ૪૭. પોયણી. ૪૮. ભમરો. ૪૯. કમલ.
 ૫૦. ગુલાલ ૫૧. શાખા. ૫૨. હડપચી. ૫૩. દાંત. ૫૪. પોપટ.

શ્રી આર્ય કલ્યાણ ગૌતમ સ્મૃતિ ગ્રંથ

तीव्र बाल मृगमद कोकीन जनी, मानु खेडेन नीसराजको लजे ग्यानी;
 सोडे ढालसे गाल होजे रसादा, सोडे दंत करवाल प्रीतमकी वाला. ४६
 भरे कर्णु होड तरनकी सोल सोले, मानु चंद सुरजडे होड बोले;
 कहु नेनकी अचली सोल आगे, मानु मेनके ञान कामीकुं लागे. ५०
 किधु हत प्रीतमके मनडी करे, किधो चंद मुण मध्य ञंजरीट डेरे;
 किधो प्रेमडीके रथे मृग राजे, किधो जमर अद्भुत कोध विराजे. ५१
 किधो ञान विध रुप कोड समारे, रडे मारपप छिन ओकमे होध न्यारे;
 लगे आरके पार हुवे ञधं छीनमे, न जने परे हुण वाडे जु तनमे. ५२
 छुटे केस मज्जन^{५१} सभे धसिं हेजे, यली मेरथे जमुनकी धार लेजे;
 किधो मीन बोआ मधे चोर जने, किधो लागे अंधकार यद्ये उदे लाने.^{५७} ५३

[दोहरा]

सकल अंग सोलित लार्ह देणी कामसु जन;
 उछाह चित जुधको अणडी मनाठं आन. ५४
 सण्डनें मिल ञीनती करी सुनो अनंगराजन;
 सुल मूरत सुल धरी^{५८} असुं कीजे रनको प्रयांन. ५५
 संध्या सभे मूरत लीजे, लर्ह सण्डरजु^{५९} तूर;
 कायर कंघे थरडरे, रोमचित लजे सूर. ५६

अथ संध्याबर्णनं [छंद लुणगी]

कहुं अरुणता रंग हसो हसा पेणी, मानो हीन रतीराज तंणू वीसेणी;
 कहुं वरछ पर यूग यूणी यरीय जेले, कहुं घेन^{६०} नीज वरछ पर आनी डोले. ५७
 कहुं धूल धूसर लरी दिशि मिराजे, कहुं छांडि परछांड अघकीजुं छाजे,
 कहुं वरछ पत्र नीर डी पलक जेरी, कहुं मीली अगुन ग्यांनकी सधी न टोरी. ५८
 कहुं सोहती ओक वासीकसेज,^{६१} सोधं धरती डे मीलनकुं कंत डेज;^{६२}
 कहुं सार अलिसारिका^{६३} करे शंगारं, यले लयक कटी छीन कुयके^{६४} जु लारं. ५९
 सजे स्याम लूषन सभे अंगमत्ती, चित्ते जन प्रिय वासकु प्रेम रत्ती;
 कहुं वीर डण्णी हाथ मंडे अकेली, विना नीर नयें डो रडी नागवेली.^{६५} ६०

५५. कामदेव. ५६. स्नान. ५७. सूर्य. ५८. धडी. ५९. रजुशीगुं. ६०. गाय. ६१. अष्ट
 नायकानो प्रथम लेद. ६२. जलही. ६३. अष्ट नायकानो छेल्सो लेद. ६४. स्तन. ६५. नागवेल.

श्री आर्य कप्याह गोतमस्मृति गंध

કહું દીપકી જોત ઘરઘરહી દીપે, રહી માનની એક રતી રૂપ ભુપે;
 કહું અગર કે ધૂમ ધુમંત સાજે, માનો રક્ત રાજી અલી શ્રેણી રાજે. ૧૧
 કહું સોજકૂ કવલ લે અલી સવારે, કહું તુચ્છ સારંગમેં નેહ ધારે;
 કહું કૂતિકા જોલ જોલે અટારે, ધરે ચિત્તમેં તાહિ કુ છીનમેં પારે. ૧૨
 કહું દ્વાર ઢાઢી કરેં નેન સેની, મિલિ નાયકા નગરકી પીકવેની; ૭
 સખી કોઉ પારાપતિ કેલ કેલે, સમેં જન શૂંગાર કો અચાર દેલે. ૧૩
 કહું છેલ ૭૦ ઓચાહ ચીત ગેહ કીનો, લયેા મહ કામી મહારસ લીનો;
 કહું જીવ ઉતકંઠ ધરે નાયકા જ્યેા, મિલેં આજ ઘનદાંમની પીઅસું ત્યેા. ૧૪
 કહું નીસરાજ નીજ પંજે પસારેં, કરણ લક્ષ જુબેગ ચંચૂ સમારેં;
 કહું વન મૃગરાજ ગાજંત ડોલેં, પરે ત્રાસ દશહૂ દિશા પસૂઅ જોલેં. ૧૫
 મિલી જુગલ અનેં ચકવાકી વિછોહા, મિલ પુરષ નિજ ત્રીઅ જ્યેાં ચમકલોહા; ૭૨
 લઈ જોહન પ્રાચી દિશા પ્રગટ જાની, તજે અરજ વેગી કરી અરજ આની. ૧૬

[દોહરા]

ઉદેં મયંક લયેા જ્યેાં જળહીં કામ નિશાન,
 ગિરી વિરહની ધરની પરિ મારી વિષકે જાન;
 સ્વામી પહેલેં લેજઈ એક વાર તિહાં ફત,
 આન ન માંને તેરી જો તો કીજેં મન સૂત. ૧૭
 એસો નિયુજી જો કોન હેં જો પોહોંચે તાંહાં જઈ;
 પોંન પઠાયો વેગ દેં સવ સોલા પાઈ. ૧૮
 મિલયાચલનેં વેગ દે ત્રિગુન પઠાયો જામ;
 ફિર આયો તાહી સમેં મુઝ તેં હોઈ ન કામ. ૧૯
 સુની કોપાનલ હવે ચલ્યો સજકે સેન સમથ;
 આજ મનાઉં છિનકમેં ૭૫ મહામાની મનમથ. ૭૦
 સમો પાય ઠાઠો લયો લીયો હકાર ગજરાજ;
 ચઢકેં ચલ્યો જુ વેગ દેં લે સખ અપનો સાજ. ૭૧
 સકલ સાજ સોલિત લઈ ઊઠ દોઉ અતિજોર;
 સૂર કલ્યાન જુ જસ કરન દીયો નિસાન નીઠોર. ૭૨

૧૧. ભમરાની પંક્તિ. ૧૭. મોરનાં જેવાં તેજુવાળી. ૧૮. કખૂતર. ૧૯. કોડા. ૭૦. રંગીસો. ૭૧. સિંહ.
 ૭૨. લોહચુંબક. ૭૩. ચંદ્ર. ૭૪. પવન. ૭૫. તરત.

શ્રી આર્ય કપ્યાઇ ગૌતમ સ્મૃતિ ગ્રંથ

[જંદ નારાય]

ધનુષ ઝંક બહુરી ^{૭૬} પનચ અલિલકી ^{૭૭} કરી;	
સઘન વ્રઘરાજ હી ગયંદ અંગ સાજ હી.	૭૩
રાજીવ < રાગ ઉચ્છલે ચોહોધા નેર તે ઉલે;	
ઝરે પટારસ ઝરં સુધંટી કોકિલા સુરં.	૭૪
નેર મોર કો સખદ્ વદ્ધ ઘંટ કેકીનાદ;	
વંક વંશ હહેં રહે હેં દંતી દંતીમેં કહે હેં.	૭૫
કુસમ ગંજ સોહીઈ ચોહોધા ચોર મોહીઈ;	
ધળ સુરંલ કિજઈં સો દેખી ચીત રીઝઈં.	૭૬
ગયંદ ^{૭૮} ઝૈસો પખરી ચલ્યો ને આપ સંચરી;	
ચોહોધા ફેજ કું ધરી કુસુમ ખાન લે કરી.	૭૭
સચીવ ચંદ સાથ લે વસંત કુ સેનાર્ની ^{૮૧} કે;	
પપીહ ^{૮૨} અરજ વેગી હેં ઝલી ઘડાલ મેગી હેં.	૭૮
સુસેન ભિકલોલ એ મુની જુ દેષ ડોલ હે;	
ત્રિયા જું રતી માનિ હેં અનંગ ^{૮૩} ને પ્રયાનિ હેં.	૭૯

[દોહરા]

દેખ્યો મેં ન ને ફૂર તેં તખ ચિંતે ગચ્છરાજ;	
માન ભંગ યાકો કરઉ અખ મેં સજ હૂં સાજ.	૮૦

[જંદ : પદ્ધરી]

ગચ્છરાજ ચિંતેં એક કીય વિચાર, મહાવ્રત પંચ હે. વર હીં સાર;	
સંનાહ સીલ અતિ અંગ નેર, તિહાં ખડગ ^{૮૪} ખમા કર ગ્રહી કઠોર.	૮૧
જિન આન છત્તિસી રહી ધરંત, બહુ ચલેં સંગ સેના મહંત;	
સમ દમ સારથી સંનેગ કીઅ, લહેં ધળ ધર્મકી ધ્યાન લીય.	૮૨
સીંગાર સકલ સમકિત રૂપ, ગુધરૂઅ ધમકે ગ્યાન રૂપ;	
સંવરચ્યુ ચીત ગેંવર સુભગ, તિહાં ભાવસુ બજત નિશાન.	૮૩
પહેલેં સો મોહ ઉંખરાવ સાજ, સો ગયો છિનકમેં પ્રથમ ભાજિ;	
બહાં તાહાં હોય હુકાર કાર, તાહાં શખ્દ હોઈ સહી સાર સાર.	૮૪

૭૬. વેલડી. ૭૭. ભમરા. ૭૮. કમત્ર. ૭૯. મોર. ૮૦. હાથી. ૮૧. સેનાપતિ. ૮૨. બૈષ્યો. ૮૩. કામદેવ. ૮૪. તરવાર. ૮૫. જત્રીશ ગુણુ.

રણ સુભટ વીર ઉપર ધસંત, એક હીલ હીલ કર કર કેં હસંત;
 ઝણ ખિંખ ખિંખ કહેં વેંન સોઇ, કહીં ધનન ધનન ધનનંતિ સોઇ. ૮૫
 ચોં કર હીં બુદ્ધ બહુ વિદ્ધ વિસેખ, સુન અંત હી હાર પાઇ સુલેખ;
 જખ રહેં દોઉ જન અની આંન, તખ હી સુનેા રતિ મેરી ખાંન. ૮૬
 અખમેં બુહાર પાઇં અનેકતૂં કહેં, વચન સોકરું નેકમે કંત પ્રથમ વર જોહેં;
 તોહેં કૂની ક તેં નહી માંની ખાત મોહેં. ૮૭

[દોહરા]

સુન અનંગ તોસું કહૂં માન જૂં મેરી ખાત;
 અખ જાય કે પાયનિ પરો ખન આઇં એહ ખાત. ૮૮
 એાર ઉપાવ કો કીજઇં જ્યોં યહ માને મોહેં;
 ચૂપ રહો અજહૂં લજજા નહી કાહા ૮૭ કહૂં પીય તોહેં. ૮૯
 એક હારિકો અધિક દુખ કહેં ખેંન જુ મેંન;
 દાધેં ૮ ઉપર લોંન કો ખરો લગાવત એંન. ૯૦
 માંનિ વચન પાયની પર્યો કુસુમાયુધ કર જોર;
 સૂરિ કલ્યાન સુજસ હુએા વાજેં હેં હુંદલિ ઘોર. ૯૧
 ચીત દેકેં જે નર સુને એહી મદન કી હીર; ૯૦
 હેમ સુકવી સો નર સદા સુખ પાવે સખ ઠોર. ૯૨

[છપ્પય]

(કળશઃ)

મોરી મેનકો માન જેર છીનમેં જિન કીનો,
 હુંદલિ દેવ વજાય જગત જાકો જસ ગિહૂનો;
 શ્રી ધર્મમૂરત સૂર સીસ ગચ્છપતિ ગિરાજેં,
 વિધિપજ્ય ગચ્છ શુંગાર નામતેં દુકીત ૯ લાજેં;
 સાગર સૂર કલ્યાન સિખ ૯૨ કહે હે મ સુકવી જુ સરસ;
 ભઈ સીદ્ધ નવનિધિ જુજ્યોં લોહો ૯૩ પારસ પરસ ૯ . ૯૩

૮૬. જરાયે. ૮૭. શું. ૮૮. દાજ્યા. ૮૯. મીહું. ૯૦. યુદ્ધ. ૯૧. પાપ. ૯૨. શિખામણ. ૯૩. લોહું.
 ૯૪. સ્પર્શ.

શ્રી આર્ય કલ્યાણ ગૌતમ સ્મૃતિ ગ્રંથ

